

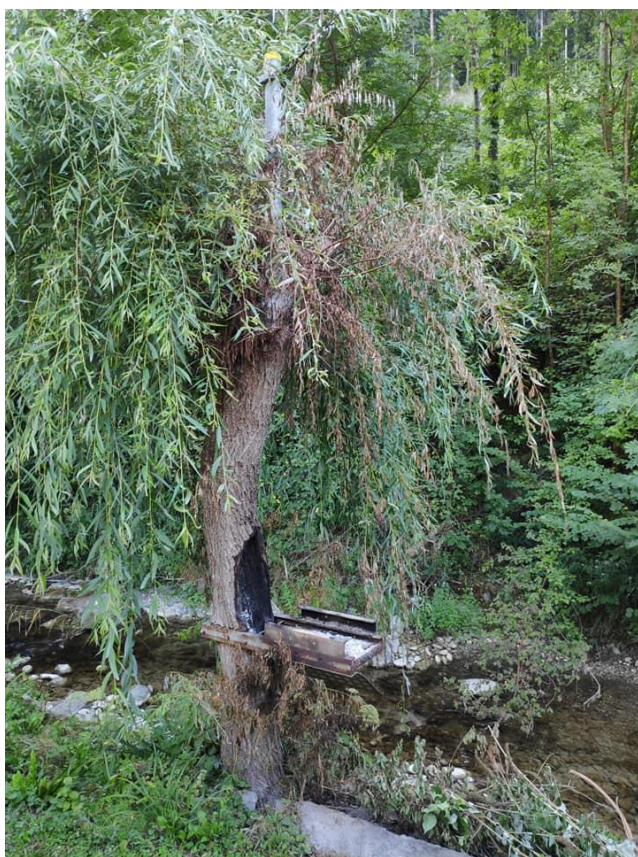
Medžiai našlaičiai

Vilnijant bangoms apie medžių kirtimus ir drastiškus genėjimus miesto teritorijose vis daugiau žmonių įsijungia į diskusijas. Biologai, kraštovaizdžio architektai, dizaineriai ir sodininkai, dendrologai ir arboristai, kiti želdynų profesionalai, mėgėjai, ir šiaip jauni ir seni miestų gyventojai turi savo pozicijas. Deja, šis choras tampa nevaisingu šurmuliu, nes kiekvienas traukia dainą iš savo bokšto. Ir bėda ne tame, kad jie neteisūs. Bėda tame, kad jie savaip teisūs visi. Mat vieni kalba apie tvarką, kiti apie pinigus, apie saugumą, apie sentimentus, kažkas net apie pačius medžius, nors veik visada skirtingai. O įgyvendinant "projektus" yra visa grandinė lemiamų veiksnių, sprendėjų, eilinių ir neeilinių vykdytojų, tad galimos pretenzijos dažniausiai keliauja ne tais adresais. Tikrieji interesai irgi neretai esti visai kitokie, nei atrodo iš pirmo žvilgsnio. Teisingi sprendimai sumišę su korupcijos atvejais ir pan., taigi pats velnias koją nusilaužtų ieškodamas vienos teisybės. Bet taip, mes pratę užsipulti kasoje dirbančią moterį, nes pieno kaina pakilo? Bet juk su medžiais taip pat. O juk energija tada keliauja kita vaga. O kol vyksta šurmuliai ties vienu medžiu, kitur iškertami miškai. Kaip patogu kažkam.

"Nekaltų" irgi nėra – verkti dėl medžio nukirtimo, kai tavo butas pilnas medinių baldų, ar piktintis ne taip nukirsta šaka, kai tavo gyvatvorėje sukišta 10 medžių ir jie visi nuvaryti vienu pjūklų, sutikit, dviveidiška kažkaip. O ką, jei taip atsitraukus ir apžvelgus plačiau? Reikia rasti bendrą vardiklį, kitaip skaldyk ir valdyk principas vėl nugalės.

Posakis "visokių yra visokių reikia" turi šiek tiek neigiamą prasmę kai kalbama apie žmones, tačiau visiškai priešingai yra gamtoje. Įvairovė lemia ekosistemos sveikatą. Ir priešingai, monokultūros atneša pusiausvyros pažeidimą, puola parazitai, ligos ir pan. Taip pat yra ir žmonių gyvenime – pradedant žmogaus asmenine sveikata, baigiant socialiniais santykiais. Įsivaizduokite, kas būtų, jei kasdien išgertumėte antibiotikų, ir dar kelių rūšių, dar nusišveistumėte odą antibakteriniu muilu ir pan. Rezultatus pajustumėte netrukus. Tad kodėl tai darome buityje bei mus supančioje aplinkoje? Visur taikomas tas pats standartas yra pati didžiausia daroma klaida. Tiesiogine ir perkeltine prasme tas standartizuojantis šveitiklis užtrina bet kokias natūralios gyvybės apraiškas, bet jų vietą netrunka užimti tai, ko mes nei tikimės, nei norime. Galima dangstyti saugumu, estetika ir dar bala žino kuo, nepadės.

Apie medžio vertingumą žinome visi. Taip, mes vartotojai, visapusiški. Ir medį vartojame visais įmanomais būdais. Nes apsieiti be jo negalime. Tačiau dabar apsiribokime urbanizuotų teritorijų medžiais. Pabandykime grubiai išvardinti, kodėl juos sodiname. Ir ne mes vieni, medžius miestuose sodinta praktiškai nuo pačių miestų atsiradimo. Bet kuriuo atveju netruksite suprasti, kad poreikiai yra dvejopi - fiziniai ir dvasiniai, vienodai. Rytiečių posakis, jei turi du pinigėlius, tai už vieną nusipirk duonos, o už kitą narcizą, reiškia ne ką kita, o pusiausvyrą tarp kūno ir sielos poreikių. Kaip ir aišku. Bet kodėl tai neveikia, o vartotojiškumas įgauna vis labiau iškreiptas formas? Kai kur miškininkai augina medžius lentoms, bet parke paskirtis kitaip surėdyta. Ir reikia visaip. Užtat pavienių asmenų šedevrus gali rasti visur pasaulyje – "ūkiškus", "meniškus", ir šiaip novatoriškus. O kvapą gniaužia tai, kad jie gali egzistuoti padorios bendruomenės akivaizdoje.

Šiame amžiuje, kuriame karaliauja standarto šveitiklis, yra vertinamas jaunystės kultas. Ir nori nenori tai atsispindi visur, landšafte irgi. Greitas maistas (fizinis ir dvasinis), amžinos jaunystės standartas, greitas sprendimas ir įgyvendinimas, nes spaudžia "deadline". Klaidos taisomos operacijomis prisidengiant projektais, nes tai irgi greitai. Ir viskas ratu. Nes visa tai valdoma nauju burtažodžiu - tai naujas sumanymas, taip, tai naujas projektas. Restauraciją keičia renovacija. Ir tai profų reikalas. Nekritikuotina. Net ir kaunasi profai su profais, nes "jie geriau žino". O visi kiti - anapus?

Yra toks užrašas kapinėse - kuo jūs esate, mes buvome. Kuo mes esame, jūs būsite. Bet niekas nenori būti nurašytas po 18-ojo gimtadienio į atliekas. Gyvenimas yra ir po 18-kos ir po 50-ties ir po 100 metų - tol, kol gyveni, gyvenimas priklauso tau. Tik tas, kas

gerbia ir tausoja praeitį (kokia ji bebūtų), amžių, brandą, tik tas turi ateitį. Taigi, kalba ne apie medžius, o apie mus. Ar norite, kad ir toliau taip būtų? Jūs ir jūsų vaikai vartojami greito vartojimo aparate, kuriame išbrokijamas kiekvienas, kuris neatitinka standarto? Kur kiekvieno išskirtinumas yra apkapojamas Specialisto? O seni ir kitokie išvežami rogutėmis į nežinią jaunesnių ir standartinių? Medis yra puikiausias simbolis to, kas vyksta visuomenėje. Taigi, tai aktualu VISIEMS. Nes tai apie mus pačius.

Senėjimas nuo amžėjimo skiriasi štai kuo: sensta tai, kas sukurta būti amžinai jauna ir nebekinta. Bet pasaulyje tai neegzistuoja. Jokie šveitikliai nepadės. Pasens, apsilups ir pasmirs. Amžėja tai, kas

įgyja vis naujų savybių, bręsta, įgauna vertę. Gražėja. Tampa vis labiau įdomiu. Ir juk verta tai išsaugoti ir pabrėžti.

Kas supranta kalbą per pinigus - apie pinigus. Ne, ne apie medžius, o apie tai, kas pigu, o kas vertinga. Masinė gamyba - pigu. Tai, kas yra išskirtina, reta, nepakartojama, tas yra vertinga ir brangu. Norite gauti kažką ypatinga... beveik veltui? Būna ir taip, jei mokate įvertinti. Masinės produkcijos laikais galite nemokamai gauti ekskluzyvą, kuris būdingas tik jūsų vietai, suteikia veidą aplinkai, kurioje gyvenate. Kuo labiau charakteringas objektas, tuo jis ypatingesnis. Štai foto su "menkiaverčiu" rūgščiuoju žagreniu, *Rhus Typina*. Jis neilgaamžis, bet labai gražus augalas. Nusviręs skersai takelį ir bet kur kitur būtų tvarkingai apkapotas. Tačiau ne, šaka paremta. Praeiviai apeina, grožėdamiesi kamieniu. Tai Anglijoje. Bet Lietuvoje gerų pavyzdžių irgi netrūksta. Sereikiškių parke guli gluosnis. Išilgai visos lysvės. Atrodo nuostabiai. Gyvas. Būtybė. Vaizdas "už milijoną".

Kam pinigai ne pirmoje vietoje, pakalbam apie grožį. Kartą mano bičiulis anglas man pasakė - antai, anglai sako savo vaikams - tai gerai, tai blogai. Prancūzai - tai gražu, o tai negražu. Bet juk lietuviai irgi

matuoja gėrį ir blogį grožio buvimu arba nebuvimu! Kai mieste nėra išskirtinio grožio, o tik beveidis modernus eurostandartas, gerai tai ar blogai?

Tiems, kas mėgsta dairytis svetur, štai pavyzdys - vargšas Paryžius. Miestas beveik be žalumos. Kas vaikščiojo po centrą, akis bado "šabakštynai" Ir taip yra ne todėl, kad jie apsileidę, o todėl, kad jiems reikia pusiausvyros tarp betono ir laukinės gamtos. Po medžiais skatinama kurti daržus ir populiariausia Paryžiaus piktžolė tapo...pomidoras. Be abejo, žaliuojantiems Lietuvos miestams net nėra reikalo lygiuotis, čia visai kitokia didmiesčio svorio kategorija, todėl ir kiti būdai spręsti, tačiau po Europą verta pasidairyti ne todėl, kad copy - paste būdu perkelti jų patirtį, o todėl, kad pamatyti kaip sunkiai atstatoma kažkas, ko taip lengva netekti.

Taigi, šalyje, kurioje medžiai svarbu ne tik dendrologams, arboristams ar botanikams, bet lygiai taip pat ir santechnikams, policininkams ar lakūnams, tokioje šalyje negali vykti tai, kas vyksta dabar. Tiesą sakant, vyksta beveik visame vakarų kultūros pasaulyje. Matau vieną išėjį, tik vieną - tai švietimas ir bendras būtinybės gyventi santarvėje suvokimas. Santarvėje su išoriniu pasauliu ir su vidiniu. Su pagarba laikui ir istorijai. Kur amžius ir išmintis turi būti gerbiama taip pat, kaip ir jaunystės grožis. Pusiausvyra.

Dažnai kalbama apie atsakingą vartojimą. Tai galioja ir kalbant apie medžius. Vartoti tik tiek, kiek reikia. Ir bus vietų, kuriose vyks renovacija, nauji projektai, bus medžių aukų, bet gali būti, kad jie bus "suvartoti" sąlyginai prasmingai (žmogaus gerbūvio pagerinimo tikslais). Be to, yra sodinami ir nauji medžiai, naudojamos naujos technologijos, atkeliauja naujos veislės, nauji priežiūros metodai. Pažanga yra būtina, visgi kiekvienas sprendimas turėtų būti vertinamas individualiai. Kai kurie medžiai ar jų grupės turėtų įgauti kitokį statusą, nei bendri želdynai. Medžiai ne kūnui ir sielai, o medžiai visuomenės kultūros ir išprusimo kėlimui. Medžiai ne tik fizinei ir psichinei būklei pagerinti, bet ir medžiai išgelbėti žmogų nuo greito standarto pinklių ir gyvenimo lėkimo stačiai į kompostą. O padarius klaidą, ieškot ne greičiausių ir lengviausių sprendimų. O tokių, kokių norėtume pakliuvę į ligoninę patys. Ir tęstinumo norėtusi, čia ne ta sfera, kur viskas vyksta greitai.

Kas gi turėtų priimti galutinius sprendimus? Tam turime peržvelgti, kas tai daro dabar. Deja, čia dar labai daug skirtingų motyvų, susijusių su pinigais, politika vienu ar kitu atžvilgiu ir pan. Tačiau šias povandenines sroves kol kas palikime. Pamiškime ir tai, kad daugumą sprendimų kol kas priima visiškai nekompetetingi žmonės. Taip tiesiog atsitinka ilgoje biurokratinėje pernelyg finansiškai suinteresuotų ar visiškai abejingų asmenų grandinėje. Paklibinsiu profesionalus, kurie su tuo turėtų būti o gal ir yra, laimei, susiję. Biologai/botanikai, dendrologai (profesionalai ir mėgėjai), landšafto architektai, dizaineriai, miškininkai, parkų specialistai, sodo ir želdynų priežiūros specialistai, arboristai, topiary ir bonsai specialistai. Kas dar? Sakoma, kai daug auklių tai vaikas be galvos. Deja, kiekvienas mato savaip iš savo bokšto ir profesija kartais tampa ribotumu, kai išsilavinimo ar užimamos padėties rėmai uždaro kelius pažvelgti kitaip ir priimti netradicinius sprendimus. Pabrėžti medžio savitumą, žinoti, kaip tai įgyvendinti ir galėti tai įgyvendinti - ištis specifinė užduotis. Arboristai, kurie dar tituluojami medžių gydytojais-chirurgais, gali pasirūpinti medžio sveikata, tačiau nėra deramai pakaustyti iš meninės pusės. Menas yra disciplina - visa, ką galima paaiškinti, galima ir išmokti. Aš nekalbu apie pavienes asmenybes, kurie turi bendrą pajautimą visumai ir realiai galėtų dirbti šį darbą, kalbu apie tai, ko kiekvienai profesijai trūksta ir turėtų būti mokoma pridėtinai, norint užimti šią darbo poziciją. Klausimai "kaip", "kodėl", "kada" ir "kur" dūzgia, neturėdami bendro avilio. Trumpai tariant, vieniems trūksta meninių žinių, kitiems biologinių, tretiems praktikos ir pan. Išvardijau visas šias profesijas norėdama pasakyti, kad visų šių žinių ir gebėjimų reikia Miesto Medžių Pareigūnui. Mokslas + Menas + Praktika.

Teorija ir lieka teorija, jei neaišku, nuo kurio galo pradėti įgyvendinti realybėje. Tad pradžiai tokie pasiūlymai VISIEMS:

Pirmas ir pats pagrindinis (nes galima pradėti jau iškart ir už teigiamus rezultatus garantuoju) - turime liautis kovoti PRIEŠ kažką. Juolab ir kad tas priešas yra ne visai aiškus. Pradėkite KURTI. Už save, už savo aplinką, už savo vaikus ir artimuosius. Kaip? Pasirinkite medį ar medžių grupę ir pradėkite rūpintis jais. Pažymėkite, pariškite, paremkite, pagydykite, suasmeninkite. Jei kažkokį medį sodino jums artimas žmogus, įamžinkite tai lentele ar suoliuku. Ir DALINKITĖS tuo. Geri darbai sklinda greičiau ir yra labiau užkrečiami, nei eilinė negatyvo porcija. Skleiskite gerus darbus. Pasakokite išsamiai kaip tai padarėte ir kodėl. Tai gali daryti VISI žmonės be išimčių. Jei negalite patys, kvieskitės pagalbą. Nedvejodami sakykite savo lūkesčius. Pamenu kažkur kažkada buvo galima "įsivaikinti" (to adopt) zoologijos sode gyvenantį gyvūną. Tai buvo tokia paramos ir atsakomybės forma. Kodėl tad ne medį? Vargu ar kils ranka kirsti tai, kas akivaizdžiai pažymėta kaip pvz. "Antakalnio bendruomenės numylėta liepa" ar "Beržas paminklas mano gerbiamam Bočiui".

Antras - kol miestai užsiugdys savo Miesto Medžių Pareigūnus/Sodininkus, burkitės į nepriklausomas, demokratiškas grupes ar asociacijas - profesionalai ir mėgėjai. Galėtų būti komisija, be kurios palaiminimo medžių likimo spręsti nevalia. Ir sprendimai turėtų būti ne tik medžių chirurgo ar architekto/dizainerio, matuojančio tūriais, bet ir medžių charakteristikų specialisto (parkų žinovai) ir menininko kur vertinamas individualumas ir išraiškingumas. Tačiau, kaip minėjau, dažnai statusas riboja ir kol kas išprusę mėgėjai gali nuveikti netgi daugiau dirbdami drauge su profesionalais, nei vien tik pastarieji, sukaustyti taisyklių ir pareigų. Be to, tokiose grupėse korupcijos atvejams beveik nėra dirvos augti. (Pvz. iš panašiai veikiančios paveldosaugos sistemos Prancūzijoje).

Teigiama, kad tėvai neturėtų kritikuoti mokytojų vaikams girdint, jei nori, kad pastarieji gerai mokytųsi. Kalba apie pagarbą profesijai bendrai ir kas nuo to gali nukentėti. Todėl svarbu paminėti aplinkinių požiūrį į žmones, kurie tai daro. Jie verti pagarbos visi. Ne žmogeliukai, ne mergaitės ir berniukai, o Sodininkai. Meistrai ir mokiniai - tebūnie. Bet kol nebus pagarbos augintojui, sodintojui ir Sodininkui, tol ir medžiai bus našlaičiai. O kai bus pagarba profesijai, mažiau atsitiktinių žmonių joje bus. Savo ruožtu Sodininkas turi prisiimti visą atsakomybę už save, savo darbą ir komandą, kuri dirba drauge.

Anglijoje medžiais rūpinasi The Tree Officer (Medžių Pareigūnas). Dažniausiai tai diplomuotas ir patyręs miškininkas ar arboristas, kuris dirba vietinei valdžiai. Jis yra atsakingas už visus medžius, esančius jo regione, kurie dažnai esti sužymėti ir sunumeruoti (A tree preservation order (TPO)). The Tree Officer žinioje yra sąrašas žmonių ir firmų, kuriuos jis gali pasirinkti problemai išspręsti. Dažniausiai tai yra diplomuoti arboristai, bet gali būti ir kitokių profesijų asmenys, tinkantys konkrečiai užduočiai. Ieškoma patyrusio Žmogaus, Asmenybės, Sodininko. Ir jis turi turėti įgūdžius iš daugelio profesijų, jei nori dirbti šį darbą.

Prancūzijoje merija dažniausiai turi savo darbuotojus. Taigi, užsakovas ar tas, kuris nurodo darbus toli gražu ne visada yra specialistas. Visgi dauguma eilinių darbų čia yra medžių pollarding (genėjimo būdas, kai paliekamas tik kamienas ir kasmet nurėžiami visi metiniai ūgliai), o kitokiems darbams yra ir arboristai ir kiti kvalifikuoti specialistai. Metodų yra skirtingų, visgi matyt yra svarbiausia, kad arba užsakovas arba atlikėjas (o geriausia abi pusės) būtų pakankamai išsilavinę prisiimti atsakomybę ir atlikti užduotį tinkamai.

Miesto Medžių Pareigūnas turėtų būti aiškiai suformuluotas etatas. Nuo jo darbo tiesiogiai priklauso miesto sveikata, estetinė išvaizda, ir kultūros veidas, taigi negalima jį tai žiūrėti atmestina.

Ir dar vienas pliusas - pagaliau būtų aišku, kieno atsakomybė. Aišku, į ką kreiptis konkrečiu atveju. Šis žmogus turėtų ne tik rūpintis vykdymu, bet ir TĘSTINUMU.

Ir žinoma - vaikai. Tai lėčiau veikianti, bet garantuota investicija. Tas, kas pažino ir pasodino medį pats, vėliau dirbdamas bet kurioje profesijoje tausos aplinką. Sodininkavimas vienokia ar kitokia forma turėtų būti ir mokymosi programos dalis. Ugdyti vaiko supratimą apie supančią aplinką yra normali būtinybė tiek namie, tiek mokykloje. Tai, kas daroma dabar, kol kas yra labiau entuziastingų asmenybių dėka. „Jei planuojate vienerius metus, sodinkite ryžius. Jei planuojate dešimt metų, sodinkite medžius. Jei jūsų planas yra šimtas metų, auklėkite vaikus.“ - Konfucijus. Visgi gal jie tada sodins medžius ne dešimčiai metų :D)

Nenoriu mėtyti akmenėlių į niekieno daržą, nei profesionalų, nei eilinių piliečių. Juolab nenoriu supriešinti ar atskirti abiejų pusių. Kiekvienas turi skirtingus metodus tikslui pasiekti ir tai yra pliusas. Seni projektai ir nauji turi rasti vietas sugyventi. Svarbiausia, ką noriu pasakyti, kad nebereikia pasauliui gelbėtojų anei didvyrių. Nemanau, kad tokie suvokia, jog padaro daugiau žalos, nei naudos. Apie kūrybą ir geras emocijas buriamasi, nuo problemų traukiamasi. Tokia žmogaus prigimtis. Ir dar - taip susidaro iliuzija, kad kažkas kovoja už mus, tai mes galim ir nusimuilinti. Nusimuilinti iš šio pasaulio yra tik vienas būdas ir niekas to nenorėtų anksčiau laiko. Galim ir turim pasaulyje Sodininkauti visi. Simbiozėje. Visokių yra visokių reikia - žmonių, medžių, projektų. Ir palaikyti pusiausvyrą, kaip sveikatos garantą. Trokštu, kad kiekvienas pajustų, ko reikia ir ko trūksta kiekvienam asmeniškai norint tapti atsakingu savojo Miesto Sodininku, Šeimininku ir Kūrėju. O Sodas augina Sodininką. Visada.

Danielė Šležienė